

WITTE ZONES IN BUITEN- GEBIED BERKELLAND

**WAAROM HET EEN GOED IDEE IS OM IN HET BUITENGEBIED VAN
BERKELLAND EEN *WITTE ZONE* ALS MILIEUZONE OP TE NEMEN**

*Herziene versie Inspraakreactie voorontwerp bestemmingsplan
'Buitengebied Berkelland 2016' door Wilma de Jong*

Waarom het een goed idee is om in de buitengebied van Berkelland een *witte zone* als milieuzone op te nemen

Het voorontwerp bestemmingsplan 'Buitengebied Berkelland 2016' heeft mij geïnspireerd tot deze, mede uit nood geboren, notitie. Gebruik makend van de inspraakperiode, beargumenteer ik waarom het op verschillende gronden een goed idee zou zijn om in het 'Bestemmingsplan Buitengebied Berkelland 2016' de mogelijkheid op te nemen tot het ontwikkelen van een milieuzone *witte zone*. Mijn persoonlijk belang ligt in de noodzaak om – door mijn EHS-klachten¹ – stralingsarm te kunnen blijven wonen terwijl de stralingsarme gebieden in Nederland, door de landelijke dekking mobiel bereik, volledig dreigen te verdwijnen.

Eerst geef ik een globale definitie van wat ik onder een milieuzone *witte zone* versta. Vervolgens ga ik in op de vraag waarom we kunstmatige EMV als een milieufactor moeten beschouwen. Tot slot beargumenteer ik waarom een milieuzone *witte zone* op verschillende gronden (economische, ecologische, wetenschappelijke, maatschappelijke en politieke) van belang is. In een vervolg op deze notitie zet ik graag uiteen hoe zo'n milieuzone *witte zone* ingericht zou kunnen worden. Mijn vraag aan u als Gemeente Berkelland is of u een voortrekkersrol wilt nemen in het initiëren van de eerste milieuzone *witte zone* in Nederland. Graag kom ik hierover met u in gesprek en werk ik, in overleg met deskundigen uit mijn netwerk, een meer technisch voorstel uit.

Witte zone in buitengebied

Zoals er nu in de buitengebieden verschillende soorten milieuzones zijn, waaronder de groene ontwikkelingszone (GO), de geurzone, de boringsvrije zone, de koude-warmte opslagvrije zone, de milieuzone waterwingebied en de milieuzone grondbeschermingsgebied, zo zou er ook een milieuzone *witte zone* gecreëerd kunnen worden, dat wil zeggen een zone waarin een stralingsarm milieu is gerealiseerd dat de

invloeden van kunstmatige elektromagnetische velden op complexe ecologische systemen (flora en fauna) minimaliseert.

¹ EHS is afgekort van Elektromagnetische Hypersensitiviteit. Een aandoening veroorzaakt door langdurige blootstelling aan kunstmatige EMV. Waarom de klachten van EHS heel reëel zijn en waarom EHS-ers acute hulp nodig hebben, hoop ik in deze notitie aannemelijk te maken.

Elektromagnetische velden (EMV) als milieufactor

Over de vraag of door de mens gebruikte elektromagnetische velden van invloed zijn op mens en milieu, bestaat al decennialang een wetenschappelijke controverse. Om de invloed van manmade elektromagnetische velden op complexe levende systemen te begrijpen, zullen we allereerst onderscheid moeten maken tussen *kunstmatige* en *natuurlijke* elektromagnetische velden (afgekort naar *k*-EMV en *n*-EMV). Wisselstromen maken bijvoorbeeld geen deel uit van het natuurlijke spectrum van de aarde. Evenmin als de gepulste informatie die bij draadloze technologie op radiofrequente draaggolven wordt gemoduleerd.

Ruim drie decennia geleden waarschuwden de Amerikaanse wetenschappers Becker en Selden al voor de enorme milieuveranderingen onder invloed van kunstmatige EMV. In 1985 – dus vóór de wereldwijde uitrol van draadloze telefonie en internet – was de dichtheid van door de mens gemaakte radiogolven (waarmee draadloos informatie wordt verstuurd) al 100 tot 200 miljoen keer het niveau van de straling die ons vanaf de zon bereikt.² We kunnen alleen maar raden hoe groot de veranderingen *nu* zijn en wat het effect is op ons huidige leefmilieu.

Door onze technologische toepassingen van frequenties uit het EMV-spectrum, nemen we de elektromagnetische kracht vaak ‘for granted’, zonder ons te realiseren hoe fundamenteel we van deze natuurkracht afhankelijk zijn. Volgens Lawrence W. Fagg, emeritus research professor in de kernfysica, is de elektromagnetische kracht ‘het fundamentele mechanisme dat de werking van alle levende schepsels mogelijk maakt, inclusief onszelf en het meeste van de materiële wereld waaraan we gerelateerd zijn’.³ Het is een wetenschappelijk feit dat ‘alles in alle levende wezens functioneert volgens elektromagnetische principes en aansturingen’⁴. Met andere woorden, ons leven hangt af van een juist verloop van de elektromagnetische interactie zoals die in de natuur plaatsvindt.

Als we er vanuit gaan dat EMV in de natuur met elkaar interacteren, dan is het niet zo verwonderlijk dat ons lichaam ook ontvankelijk is voor kunstmatige EMV, ook al zijn die *niet* op het lichaam en op het natuurlijke proces van elektromagnetische interactie afgestemd. MRI-scans zijn bijvoorbeeld alleen mogelijk doordat *k*-EMV de

² Robert O. Becker, M.D, en Gary Selden (1985). *The body electric. Electromagnetism and the foundation of life*, p. 275.

³ Lawrence W. Fagg (2007). *Op de grens van geest en stof. Elektromagnetisme en het heilige*, p. 29 – 30.

⁴ Prof.dr.ir. Michiel Haas en Henk Wever, MSc. (2011). *Elektrostress & Gezondheid. Invloed van elektriciteit en zenders*, p. 19.

waterstofkernen⁵ in ons lichaam prikkelen en zo resonantie veroorzaken. Het driedimensionale beeld dat op de computer wordt opgebouwd, ontstaat doordat de waterstofkernen de energie van de *k*-EMV teruggeven om terug te kunnen keren naar hun ongeprikkelde staat. De signalen die van de voortdurend geprikkelde waterstofkernen terugkeren, worden op de computer opgeslagen en bouwen geleidelijk aan het driedimensionale beeld op. Dr. Robert O. Becker (1923 – 2008), pionier onderzoeker en leidend expert op het gebied van biologische elektriciteit en regeneratie, waarschuwde om MRI niet als een ongefocuste screening-techniek te gebruiken.⁶

‘De effecten van blootstelling aan abnormale EMV op het niveau van het gehele organisme is de optelling van de effecten op het moleculaire niveau, het celniveau en het niveau van specifieke organen ontworpen om gevoelig te zijn voor het normale elektromagnetische milieu van de aarde. Veldeffecten op het totale functioneren van organismen zijn, om die reden, een waterniveau van veranderingen die uiteindelijk resulteren in veel verschillende structurele, functionele en gedragsveranderingen, zoals de nieuwe ziektes die vandaag de dag opkomen.’⁷

Uit het voorbeeld van de MRI-scan blijkt dat de invloed van *k*-EMV op ons lichaam, dat volgens Becker ontworpen is om gevoelig te zijn voor het elektromagnetische milieu, veel verder gaat dan alleen het thermische effect waarop onze blootstellingslimieten zijn gebaseerd. Omdat niet alleen het menselijk lichaam, maar alles wat leeft, afhankelijk is van de elektromagnetische kracht en interactie in de natuur, is het volkomen terecht om kunstmatige EMV, die daarmee geen rekening houden, als een (potentieel schadelijke) milieufactor⁸ te beschouwen.

Het belang van een milieuzone *witte zone*

Het belang van een milieuzone *witte zone* kan op vijf niveaus worden beargumenteerd:

- 1) Een milieuzone *witte zone* is een schaars goed en daarom van *economisch* belang.
- 2) Een milieuzone *witte zone* minimaliseert de invloed van kunstmatige EMV op complexe natuurlijke systemen en is daarom van *ecologisch* belang.

⁵ Waterstof vormt een onmisbare brugfunctie (‘waterstofbruggen’ genoemd) in het bijhouden van de twee ketens (de dubbele helix) van ons DNA. Prikkeling van waterstofkernen vindt dus plaats op DNA-niveau.

⁶ Dr. Robert O. Becker (1990). *Cross Currents. The perils of electropollution. The promise of electromedicine*, p. 168.

⁷ Ibidem, p. 247. Vertaling WdJ.

⁸ Zie ook hoofdstuk 6, RIVM (2016), hoofdrapport ‘Gezondheid en veiligheid in de Omgevingswet’.

- 3) Een milieuzone *witte zone* waarborgt de mogelijkheid van vergelijkend onderzoek tussen levende systemen die al dan niet onder invloed staan van *k*-EMV en is daarom van *wetenschappelijk* belang.
- 4) Een milieuzone *witte zone* schept een uitwijkplaats voor EHS-ers⁹ en andere individuen die aan elektro- en digistress willen ontsnappen en is daarom van *maatschappelijk* belang.
- 5) Een milieuzone *witte zone* vormt een antwoord op het morele vraagstuk van gezondheidsrisico's waarmee de overheid zich geconfronteerd ziet en is daarom van *politiek* belang.

Ad 1. Economisch belang milieuzone *witte zone*

Een milieuzone *witte zone* is een schaars goed en daarom van economisch belang. De bekende econoom Arnold Heertje definieerde in zijn boek *Echte Economie* welvaart als 'alles waar mensen nu en in de toekomst, waar ook ter wereld, behoefte aan hebben'. Daarmee doelde hij ook op zaken die niet in geld uit te drukken zijn, zoals de kwaliteit van onze leefomgeving, het behoud van de natuur en schone lucht.¹⁰ De opmars van de draadloze technologie, maakt stralingsarme gebieden tot een schaars goed. Een schaars goed dat door de landelijke dekking mobiel bereik zelfs volledig dreigt te verdwijnen. Een milieuzone *witte zone* vormt een antwoord op deze schaarste.

Ad 2. Ecologisch belang milieuzone *witte zone*

Een milieuzone *witte zone* weert kunstmatige EMV en is daarom van ecologisch belang.

In het wetenschappelijk onderzoek bestaat geen consensus over de mogelijk schadelijke invloed van kunstmatige EMV op complexe ecologische systemen (flora en fauna). De mogelijkheid dat de landelijke uitrol van draadloze technologie ecologische systemen schaadt en bijvoorbeeld de biodiversiteit aantast, kan niet worden uitgesloten.

Een milieuzone *witte zone* vormt derhalve een beschermd ecologisch systeem, dat in het milieu- en natuurbeleid niet mag ontbreken.

Ad 3. Wetenschappelijk belang milieuzone *witte zone*

Een milieuzone *witte zone* waarborgt de mogelijkheid tot vergelijkend onderzoek

⁹ EHS – Elektromagnetische hypersensitiviteit. EHS-ers zijn mensen die door langdurige blootstelling aan *k*-EMV een overgevoeligheid voor deze velden hebben ontwikkeld.

¹⁰ Marianne Thieme (red.) (2013). *Méér!*, p. 9 – 10.

tussen levende systemen die al dan niet aan *k*-EMV worden blootgesteld. Met de landelijke uitrol van draadloze technologie, dreigen alle 'white spots' in Nederland te verdwijnen. Daarmee wordt het onmogelijk om vergelijkend onderzoek te doen tussen een stralingsarm gebied en een gebied met mobiel bereik. Omdat in de wetenschap consensus ontbreekt over de invloed van kunstmatige EMV op mens en milieu, zou het ontbreken van een stralingsarm referentiepunt een leemte veroorzaken (de controlegroep ontbreekt), die niet alleen vanuit economisch, maar ook vanuit wetenschappelijk oogpunt onwenselijk is. Voor dit vergelijkend onderzoek zou in of (bij gebruik van technologie die afhankelijk is van *k*-EMV) aan de periferie van de milieuzone *witte zone* een kenniscentrum opgezet kunnen worden dat zich bezighoudt met wetenschappelijk onderzoek op dit terrein.

Ad 4. Maatschappelijk belang milieuzone *witte zone*

Een milieuzone *witte zone* schept een uitwijkplaats voor EHS-ers en andere individuen die aan elektro- en digistress willen ontsnappen en is daarom van maatschappelijk belang.

EHS is afgekort van Elektromagnetische Hypersensitiviteit, een aandoening die kan ontstaan door langdurige blootstelling aan *k*-EMV en die een grote verscheidenheid aan gezondheidsklachten met zich meebrengt.

Om te begrijpen dat EHS een heel reëel probleem is, moeten we niet alleen onderscheid maken tussen kunstmatige EMV en natuurlijke EMV, maar ook tussen *elektrogevoeligheid* en EHS. Vaak worden de laatste twee als synoniem gebruikt, maar dat is onjuist en ook misleidend. Zoals we hebben gezien is ieder mens en alles wat leeft elektrogevoelig, dat wil zeggen, deel van een natuurlijke elektromagnetische interactie (EMI) die in het lichaam en in het milieu waarin we leven plaatsvindt.

Omdat er – zoals niet genoeg kan worden benadrukt – *geen* wetenschappelijke consensus bestaat over de mogelijk schadelijke gevolgen van draadloze technologie voor mens en milieu, kan ook niet worden uitgesloten dat er mensen zijn die daadwerkelijk schade van deze technologie ondervinden. Dit is een probleem dat maatschappelijke beroering veroorzaakt en om een oplossing vraagt (zie ook ad 5).

De Gezondheidsraad benadrukt in haar rapport 'Meewegen van gezondheid in omgevingsbeleid' het belang van het benutten van de mogelijkheid

'om er bij plannen voor gebiedsontwikkeling naar te streven dat ook de kwetsbare groepen in

de samenleving zoveel mogelijk de eigen regie kunnen houden over hun leefomgeving.’¹¹

De Gemeente Berkelland, volgens de Wet Publieke Gezondheid wettelijk verplicht om gezondheidsbedreigende situaties te signaleren en te beïnvloeden, komt met het creëren van een milieuzone *witte zone* niet alleen tegemoet aan het advies van de Gezondheidsraad, maar biedt ook een oplossing voor een situatie die voor een maatschappelijk kwetsbare groep onhoudbaar is geworden.

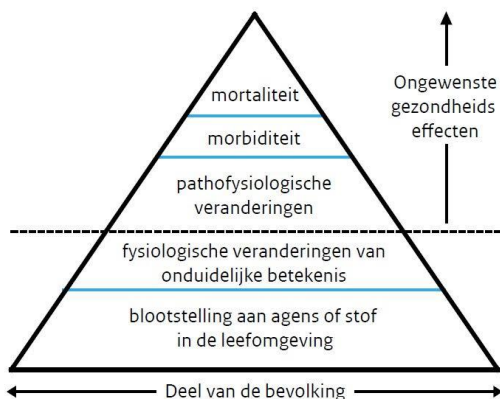
We kunnen EHS vergelijken met een allergie. Iedereen weet dat degene die allergisch is, de allergeen moet vermijden. In het laatste zit helaas het grote probleem en de niet geringe tragiek van EHS-ers. Nu de draadloze technologie over heel Nederland wordt uitgerold en alle ‘white spots’ verdwijnen, wordt dit namelijk onmogelijk. EHS-ers zijn al jarenlang vluchteling in eigen land. Nu kunnen ze echter, als er niet actief witte zones worden gecreëerd, nergens meer naartoe.

Doordat EHS nog maar nauwelijks wordt (h)erkend, zijn velen hun werk kwijtgeraakt en in de bijstand terecht gekomen en ontbreken de middelen en mogelijkheden om naar het buitenland uit te wijken. EHS-ers zitten klem en hebben dringend hulp nodig.

In onderstaande figuur, overgenomen uit het rapport ‘Gezondheid en veiligheid in de Omgevingswet’ van het RIVM¹², zien we dat bij blootstelling aan (ernstige) milieuverontreiniging (waar we bij *k*-EMV rekening mee moeten houden) niet iedereen onder de bevolking (onmiddellijk) ongewenst gezondheidseffecten oploopt, terwijl er zich wel bij relatief veel mensen fysiologische veranderingen (van onduidelijke betekenis) voordoen.

¹¹ Gezondheidsraad (2016). *Meewegen van gezondheid in omgevingsbeleid. Evenwichtig en rechtvaardig omgaan met risico's*, p. 11.

¹² RIVM (2014), *Gezondheid en veiligheid in de Omgevingswet. Doelen, normen en afwegingen bij de kwaliteit van de leefomgeving*. (Hoofdrapport), p. 24.

Schema milieu-gerelateerde gezondheidseffecten verdeeld over de bevolking

Het is niet altijd duidelijk, zoals de stippellijn laat zien, waar fysiologische veranderingen overgaan in ongewenste gezondheidseffecten. ‘De aard van deze gezondheidseffecten’, aldus het RIVM, ‘kan variëren van fysiologische veranderingen, hinder of functiestoornissen tot ziekte en sterfte.’¹³

EHS-ers bevinden zich in het bovenste gedeelte van het schema. Ziek, soms ernstig ziek en vrezend voor hun leven. Door het al jarenlang ontbreken van hulp, perspectief en de mogelijkheid tot zelfregie, kunnen EHS-ers geestelijk en lichamelijk zo uitgeput raken dat ze uit het leven stappen.

In een verslag van het Kennisplatform EMV¹⁴ van 22 mei 2014 lezen we onder de kop ‘droeve gebeurtenis’:

‘Aan het begin van de bijeenkomst staat de voorzitter stil bij de recente droeve gebeurtenissen: dat een aantal mensen met ernstige gezondheidsklachten een einde aan hun leven hebben gemaakt. Het Kennisplatform betreurt het zeer dat de hulpverlening niet in staat is geweest deze mensen te helpen. Het Kennisplatform vindt hulp bij elektrogevoeligheid belangrijk, al is het Kennisplatform zelf geen hulpverlener, maar faciliteit en ondersteunt het professionals en hulpverleners.’

In een verslag van een jaar eerder, van een bijeenkomst van het Kenniscentrum EMV waarvoor professionals en hulpverleners waren uitgenodigd om als denktank te dienen voor (medische) hulp aan EHS-ers, wordt gemeld:

¹³ Ibidem.

¹⁴ Het Kennisplatform EMV (verantwoordelijk voor ondersteuning aan professionals en hulpverleners) erkent dat EHS door kunstmatige EMV kan worden veroorzaakt. In haar ‘Kennisbericht Elektrogevoeligheid’ noemt ze EMV als eerst mogelijke oorzaak.

‘Enkele elektrogevoeligen leiden een zwaar leven. Ze ondervinden serieuze belemmeringen in het dagelijks leven. Ze mijden plaatsen met sterke EMV. Ze kunnen daardoor niet of met grote moeite naar hun werk, boodschappen doen, reizen of zelfs voor langere tijd in hun eigen woning verblijven. Sommige mensen verliezen hun baan, raken in een sociaal isolement, gaan zwerven of zoeken hun toevlucht op afgelegen campings of buitenlandse oorden. Gezien de grote impact is er ook een grote noodzaak voor het bieden van hulp aan elektrogevoeligen. Die hulpbehoefte is ookesignaleerd door het kennisplatform.’¹⁵

Inmiddels zijn we drie, vier jaar verder en blijft, terwijl de draadloze technologie zich steeds verder ontwikkelt en uitrolt, concrete hulp van overheidswege op alle fronten achterwege. De ‘Handreiking Elektrogevoeligheid’, in 2016 samengesteld door de GGD’en¹⁶ schiet, door een gemis aan deskundigheid, hopeloos tekort. Niet alleen ontbreekt inzicht in de invloed van kunstmatige EMV op de elektromagnetische interactie in de natuur. Ook wordt het onderscheid tussen elektrogevoeligheid (een natuurlijk fenomeen en inherent aan het leven) en EHS (een aandoening door stralingsbelasting en niet-natuurlijk) niet gemaakt. Bovendien worden de richtlijnen van de SOLK (Somatisch Onvoldoende Verklaarde Lichamelijke Klachten), waaronder EHS is ondergebracht, niet juist toegepast. Dr. H. (Hèlen) Woutersen-Koch, wetenschappelijk medewerker Afdeling Richtlijnontwikkeling en Wetenschap van het Nederlands Huisartsen Genootschap, wijst erop dat SOLK *niet onverklaarbaar, niet niks en ook niet iets is wat ‘tussen de oren’ zit*.¹⁷

Als het gaat om de blootstellingsrisico’s van kwetsbare groepen, is het goed om kennis te hebben van een filosofisch document van de ICNIRP (International Commission of Non-Ionizing Radiation Protection), de commissie die de blootstellingslimieten heeft vastgesteld waarop de Nederlandse overheid haar antennebeleid baseert:

‘Sommige richtlijnen kunnen toch nog onvoldoende adequate bescherming bieden aan bepaalde gevoelige individuen of normale individuen die gelijktijdig aan een andere agens¹⁸

¹⁵ Verslag Kennisplatform EMV (Onderwerp: Denktank Medische hulp bij elektrogevoeligheid), d.d. 18 juni 2013, p. 2.

¹⁶ GGD Handreiking Elektrogevoeligheid. Van discussie over oorzaken naar hoe we mensen kunnen helpen hun gezondheid te verbeteren.

¹⁷ Presentatie bijeenkomst Kennisplatform EMV d.d. 18 juni 2013.

¹⁸ Agens: 1. werkende oorzaak of kracht; 2. Stof voor zover zij chemische werking teweeg brengt.

worden blootgesteld.’¹⁹

In de praktijk betekent dit dat, als mensen tegelijk blootgesteld worden aan bijvoorbeeld chemicaliën (zoals we die in ons voedsel of onze leefomgeving kunnen aantreffen) en radiofrequente straling, de ICNIRP-richtlijnen *niet* beschermen. Het filosofisch document stelt ook:

‘Verschillende bevolkingsgroepen kunnen verschillen in hun vermogen om specifieke NIR (Non-Ionizing Radiation) te verdragen. Bijvoorbeeld kinderen, ouderen en sommige chronisch zieke mensen, kunnen een lagere tolerantie hebben voor een of meer vormen van NIR-blootstelling dan de rest van de bevolking.’²⁰

We kunnen de blootstellingslimieten in Nederland dus *niet voor iedereen, onder alle omstandigheden* als veilig beschouwen. Het RIVM schaaft de EMV voor draadloze technologie en communicatie dan ook onder de ‘situaties waarvoor gezondheidkundige advieswaarden en normen ontbreken of omstreden zijn’.²¹

Een milieuzone *witte zone* is noodzakelijk om EHS-ers een stralingarme (veilige) woonplek te bieden, waar zij hun gezondheid en zelfregie kunnen hervinden om van daaruit mogelijk een bijdrage te leveren aan in ervaring verankerde kennis. Deze ervaringskennis²² zou in de toekomst weleens van vitaal belang kunnen zijn voor het behoud van een gezonde samenleving. En van hieruit bezien zou een eventuele samenwerking tussen EHS-ers en het ad 3 genoemde kenniscentrum betekenisvol kunnen zijn.

Een milieuzone *witte zone* biedt burgers de mogelijkheid om een andere keuze te maken. Met name EHS-ers moet de mogelijkheid worden geboden om ‘nee’ te zeggen tegen risico’s die hen voelbaar leed berokkenen. Hiertoe zou in de milieuzone *witte zone* een voor EHS-ers ingerichte zorgboerderij ingericht kunnen worden, met niet alleen tijdelijke of langdurige verblijfsmogelijkheden, maar ook medische ondersteuning door specialisten/artsen die zich in de EHS-problematiek hebben verdiept of bereid zijn zich vanuit een onbevooroordeelde houding in deze

¹⁹ Lennart Hardell e.a. (2016). International Journal of Oncology (2016 Oct; 49 (4): 1315 – 1324. Published online 2016 Aug 12. Doi: 10.3892/ijo.2016.3657. Radiofrequency radiation at Stockholm Central Railway Station in Sweden and some medical aspects on public exposure to RF fields. (Vertaling WdJ).

²⁰ Ibidem.

²¹ RIVM (2014), *Gezondheid en veiligheid in de Omgevingswet. Doelen, normen en afwegingen bij de kwaliteit van de leefomgeving*. (Hoofdrapport), p. 59 e.v.

²² In het rapport ‘Meewegen van gezondheid in omgevingsbeleid’ van de Gezondheidsraad lezen we (p. 33): ‘Participatie draagt bij aan de kwaliteit van de kennis vanuit meerdere perspectieven: de inbreng van ervaringskennis en ideeën van direct betrokkenen kan besluiten beter maken.’

problematiek te verdiepen.

Ad 5. Politiek belang milieuzone witte zone

Elk opgelegd risico is een kans op leed. Als de overheid het morele vraagstuk dat met risico's verbonden is, uit de weg gaat en vervolgens nalaat handelend op te treden als het leed zich daadwerkelijk openbaart, dan kan ze haar politieke geloofwaardigheid verliezen.

De Gezondheidsraad stelt:

'Het is de verantwoordelijkheid van de overheid om actief te zoeken naar fysieke en sociale omgevingsfactoren die veerkracht en zelfregie bevorderen. De commissie denkt vooral aan het bieden van grip op de situatie, participatie en handelingsperspectief, zowel op individueel niveau als op het niveau van de samenleving, in het bijzonder voor kwetsbare groepen.'²³

In het nieuwe omgevings- en milieubeleid krijgt het meewegen van gezondheid een belangrijke plaats. Nu met de nieuwe Omgevingswet de verantwoordelijkheid in de eerste plaats bij de decentrale overheden komt te liggen, zullen ook gemeenten zich meer met gezondheidsrisico's moeten bezighouden en daarmee met morele vragen.

'Zodra je toegeeft dat er een risico is, hoe bescheiden ook, ontstaat er een moreel vraagstuk: waarom mag de overheid het risico, met andere woorden: een kans op leed, aan een gemeenschap opleggen die daar tegen is?'²⁴

In het rapport 'Waarom burgers risico's accepteren en waarom bestuurders dat niet zien', geschreven in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties om een visie te ontwikkelen op de rol en verantwoordelijkheid van de overheid bij het omgaan met fysieke risico's en incidenten, wordt geconcludeerd dat de overheid geneigd is morele vragen uit de weg te gaan. Door dit vermijdingsgedrag ontstaat een spanningsveld tussen overheid en burger, waarbij burgers de overheid verwijten dat zij de reële risico's bagatelliseert en met 'onrealistische, ongefundeerde beweringen over veiligheid' komt. Of zoals verwoord op een spandoek aan een woning in Barendrecht: 'Nieuwe technologie met de zekerheidsillusie van de Titanic!'²⁵

²³ Gezondheidsraad (2016). *Meewegen van gezondheid in omgevingsbeleid. Evenwichtig en rechtvaardig omgaan met risico's*, p. 46

²⁴ Michel van Eeten e.a. (2012). *Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties. Waarom burgers risico's accepteren en waarom bestuurders dat niet zien*, p. 11.

²⁵ Ibidem.

Als er daadwerkelijk schade optreedt onder de bevolking, zijn politieke frames²⁶ die risicoacceptatie aanmoedigen zinloos en bovendien schadelijk en kan alleen nog handelend worden opgetreden. De kans op gezondheidsschade moet te allen tijde beperkt blijven en als die schade blijkt op te treden, of aannemelijk is (zoals bij EHS het geval is), dan kan de overheid niet achterover leunen en niets doen.

‘De uitweg uit dit tragische patroon is het expliciet benoemen van de morele kwesties rond risico’s. (...) Het is dan ook niet zozeer de vraag of burgers bereid zijn om risico’s te nemen, maar wel wanneer en waarom ze bereid zijn dat te doen. Natuurlijk doet de omvang van een risico ertoe. Hier werkt een eenvoudig moreel schema: een risico is een kans op leed en hoe minder leed, hoe beter.’²⁷

Door de landelijke uitrol van mobiele netwerken zijn de bewoonbare plekken voor EHS-ers aan het verdwijnen. Deze situatie druist in tegen (art. 21 van) de Grondwet, die stelt dat de overheid een zorgplicht heeft als het gaat om bewoonbaarheid van het land en bescherming van het leefmilieu. Artikel 21 van de Grondwet wordt een belangrijk uitgangspunt voor de nieuwe Omgevingswet (art. 1.3) en dus ook in het nieuwe omgevingsbeleid dat op decentraal niveau zal worden toegepast.

Omdat kunstmatige EMV als oorzaak van EHS niet kunnen worden uitgesloten²⁸, vormt de politieke verantwoordelijkheid van de overheid hier ook een morele verantwoordelijkheid, namelijk de verantwoordelijkheid om Nederland, volgens artikel 21 van de Grondwet, ook voor EHS-ers ‘bewoonbaar’ te houden²⁹. Een milieuzone *witte zone* vormt hierop een antwoord.

Tot slot

Omdat Nederland een klein land is dat geen beschermende maatregelen neemt, maar wel de grootste dichtheid heeft aan telecom-zendmasten, is de behoefte aan een milieuzone *witte zone* nergens zo groot als hier. Een milieuzone *witte zone* biedt burgers de mogelijkheid om een andere keuze te maken. Met name EHS-ers moet de mogelijkheid worden geboden om ‘nee’ te zeggen tegen risico’s die hen voelbaar

²⁶ Ibidem, p. 10 en p. 32. Politieke frames zijn ‘mantra’s’ die bedoeld zijn om een situatie van betekenis te voorzien (‘framing’). Voorbeelden van politieke frames die wel gebruikt worden om met risico’s om te gaan zijn: ‘Honderd procent veiligheid bestaat niet’, ‘we moeten ons niet gek laten maken’ of ‘je kunt pech hebben’.

²⁷ Ibidem, p. 6.

²⁸ RIVM (2014), *Gezondheid en veiligheid in de Omgevingswet. Doelen, normen en afwegingen bij de kwaliteit van de leefomgeving*. (Hoofdrapport), p. 63.

²⁹ Artikel 21 Grondwet: ‘De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu’. Dit artikel wordt als artikel 1.3 in de nieuwe Omgevingswet overgenomen.

leed berokkenen. De vraag is nu, bent u bereid (durft u het aan) om de uitdaging aan te gaan om als eerste gemeente in Nederland een milieuzone *witte zone* te initiëren en deze zonodig landelijk te bepleiten?

U zou overigens niet de eerste gemeente zijn die bereid is handelend op te treden in reactie op de signalen die uit de samenleving komen. Onderstaande link³⁰ brengt u bij de vergadering van de gemeenteraad Utrecht van 18 mei jl., waarin een motie is aangenomen om burgers tegen gezondheidsschade door *k*-EMV te beschermen.

Dit alles overwegende, kom ik graag met u in gesprek over de mogelijkheden van een milieuzone *witte zone* in het buitengebied Berkelland. Desgewenst werk ik, in overleg met deskundigen uit mijn netwerk, een meer technisch voorstel voor u uit.

Haarlo, 13 juni 2017.

Wilma de Jong

³⁰ http://player.companywebcast.com/gemeenteutrecht/20170518_1/nl/player